

Нысанбай Жырау Жаманқұлұлы

Кенесары – Наурызбай

Нысанбай Жаманқұлұлы
Кенесары – Наурызбай

Жаманқұлұлы Н. Ж.

Кенесары – Наурызбай / Н. Ж. Жаманқұлұлы — «Public Domain»,

Содержание

КЕНЕСАРЫ – НАУРЫЗБАЙ	5
Конец ознакомительного фрагмента.	14

НЫСАНБАЙ ЖАМАНҚҰЛҰЛЫ КЕНЕСАРЫ – НАУРЫЗБАЙ

КЕНЕСАРЫ – НАУРЫЗБАЙ

НЫСАНБАЙ ЖАМАНҚҰЛҰЛЫ

(1822–1883)

Дүрі жауһар данасы,
Әркімнің алла панасы.
Жан біткенге несібе –
Дәрияның аққан саласы.
Үйсіздерге үй болған,
Би – отанның ханасы.
Кенесары, Наурызбай –
Абылай хан-ды бабасы,
Әуелгі мекен-тұрағы –
Көкшетаудың даласы.
Жазғы жайлау қонысы –
Ұлытаудың саласы.
Өте залым болмаңыз,
Мұсылманның баласы.
Ақырында олардың
Қырғыздан болды қазасы.

Кенесары ер болды,
Ел ішінде бір болды.
Қашқан, босқын жиылып,
Өз алдына қол болды.
Жұртқа тиіп кесірі,
Әркімдерге сор болды.
Қарсы келген адамның
Көзінің жасы көл болды.
Ақылменен іс қылмай,
Ақырында қор болды.
Қырғызға барып қырылып,
Ит пен құсқа жем болды.
Абылай ханның баласы
Асып туған Қасым-ды.
Арғы тегін сұрасаң,
Шынжыр қатар асыл-ды.

Саржан атқа мінген соң,
Төренің бағы ашылды.
Қарсы келген егесіп
Дұшпанның көңілі басылды.
Жалғыз Саржан не болар,
Есенгелді қосылды.
Кімге апарып теңейміз
Наурызбай сынды жасынды?!
Кенесары, Наурызбай
Атағы шықты аңқылдап.
Жауды үркітіп, қашырды.

Ақ алмастай жарқылдап,
Зәресін алды дұшпанның,
Найзағайдай шартылдап.
Қасына ерген төлеңгіт
Олжаға батты қарқылдап.
Кенесары, Наурызбай
Мұсылманға жан тартты.
Ерегескен дұшпанның
Жылқысын алып, зарлатты.
Азырақ күн бақыты
Жанған оттай қаулапты.
Бір күндері болғанда
Тортөбөл атын ұрлатты.
Бас себебі сол болып,
Қырғызға қарай жол тартты.
Іргелі жұртқа кез болып,
Батырларды қан тартты.
Көзімен көріп, бұл сөзді
Нысанбай еді жырлаған.
Бар күнәсі қырғыздың –
Жалғыз атты ұрлаған.
Атын алған қырғызға
Хан үйінде жынданған.
Ерегеспен бұздырды
Қанайдың тамын сырлаған.
Күмісті садақ, алтын оқ
Кенекең жауға жолықты.
Ақ білегін сыбанған
Балуанды тойға жолықты.
Алыстан тоят көздеген
Ақ сұңқарға жолықты.
Айшылықты бір басқан
Қас тұлпарға жолықты.
Асқындаған пейілінен
Кенекем зорға жолықты.
Нөкерімен теп-тегіс
Бір ажалға молықты.

Ұсталар алар қолына
Қышқашы мен балғаны.
Тасқан нәрсе төгілер,
Бұл сөздің бар ма жалғаны?
Қырғыздан қорлық көрген соң,
Кененің көп-ті арманы.
Іледен өтіп жөнелді,
Өр Дулатқа барғалы.
Сол Дулатпен қосылып,
Қырғыздан кегін алғалы.
Барып еді, өр Дулат
Барғанын қабыл алмады.
Кене ханның сөзіне
Құлағын да салмады.
Асаулар үзді шідерді,
Сыйламай Дулат жіберді,
Сиынып барған елінен
Кене хан үзді күдерді.
Дегені болмай қалған соң,
Қабағы ханның түнерді.
Күздің күні болған соң,
Қырғызға қарап үдерді.

Қазан айы болғанда
Қатуланды, қаттанды.
Іріктеп алған ерлермен
Хан қамаудан аттанды,
Құз асып қалың Шөңгірден,
Қосшы деген ел жатты.
Қоқилатып қырғыздар,
Қос-қосқа бөліп таратты.
Қалшаны ұстап байлатты
Хан болып халқын меңгерген.
Қарадан шыққан хан еді
Нашарды зорға теңгерген.
Қалшаға қырғыз баласы
Жалынып қана күн көрген.
Тартуына іркілмей
Оталатып қыз берген.
Қисайған жаға түзеліп,
Кененің ісі жөнделген.
Қоқаннан ауған көп
Дулат, Қарағаштай ел келген.
Мәмбеттің ұлы Байұзақ,
Балқожа, Медеу ер келген.
«Жауың қайда? Мен – жолдас», –
Хан Кенеге дем берген.

Сол елменен күшейіп,
Төрелер жайды қанатты.
Қарағаштай көп жұртты
Хан аузына қаратты.
Аттансын деп көп қосын,
Жұртқа салды санатты.
Сайлап алды ақ алмас,
Тастан қайтпас болатты.
Сегіз мыңдай кісі боп,
Өңшең байыр манапты.
Бұл сапарда Наурызбай
Таудан үлкен талапты.

Үш қамалды бір бұзып,
Қырғызды жаман талатты.
Қырғыздан түскен олжаға
Бір төлеңгіт бармады.
Бұл сапарда қазақтан
Біреу олжа алмады.
Көп Дулатты хан Кене
Ақылменен алдады.
«Қызыл тұмсық болсын», – деп,
Олжамен аузын қандады.
Екіншілей аттанды,
Естіген Дулат қалмады.
Олжаға мырза дегеннен,
Жалғызы қалмай, андады.
Тау суындай сарқырап,
Байұзақ келді төменнен.
Көңілі бітті айқасып,
Кенесары зеренмен,
Телімдес болып олжаға
Наурызбай – асыл беренмен.
Он екі мың әскермен
Тағы аттанды кемерден.
Зеңбірегін асырды
Абылай аспас кезеңнен.
Құлақ шыңдап, көз тұнды,
Ақыл, айла, өнермен
Кенесары, Наурызбай
Атадан асты дегенмен.
Абылай аспас асудан
Асамын деп өрледі.
Оңайлықпен қазаққа
Асуды қырғыз бермеді.
Әр жерлерден құралып,
Қырғыздың қолы кернеді.
Бесінге дейін атысып,
Қазақтың әлі келмеді.

Қарабалта, Соқылық
Аңғарынан шаң асты.
Қырғыз-қазақ екі жар,
Ескі жолға таласты.
Сол уақытта хан Кене
Амалынан адасты.
Қырғызды айдап шыға алмай,
Батырлар сонда бір састы.

Үйінде еркек қалдырмай,
Қырғыз да шыққан айдатып.
Соғысты қылды қазақпен,
Төскейде атты ойнатып.
Қызықсын деп асуға,
Қазына төкті жайнатып.
Асуға текті тайғақ қып,
Қазанға суды қайнатып.
Абылай аспас асудан
Асамын деп өктеді.
Асуын тастап қырғыз да,
Бас қамын қып кетпеді.
Ойдан атқан зеңбірек
Тау басына жетпеді.
Жесір менен мал алып,
Бұл сапар олжа етпеді.

Сол уақытта хан Кене
Жар етті Жаппар иені.
Аза болып сол жерде,
Алдырды екі түйені.
Шөгеріп салып, түйеге
Зеңбірегін сүйеді.
Тұрғызып қойып атса да,
Сонда да тауға тимеді.

Атасы өткен Абылай,
Тілеуді берген бір Құдай.
Былырдан алған басшысы –
Шапырашты Бұғыбай.
«Бұғыбай басшы қайда?» – деп,
Шақырып алды Наурызбай!
– Әй, Бұғыбай, Бұғыбай,
Қорлық болды бұ қалай?
Жол таба алмай қамалдық,
Амал тапшы бұған-ай!
Былыр өзің келгеннен
Ханның алдың жарлығын.
Тар жол, тайғақ кешуде

Қолдың алдың жабдығын.
Бір ізіңнен жүргіздің
Үш алаштың барлығын.
Жалғыз жолдан аса алмай,
Тастың тарттым зарлығын.
Бұл сапар алдым ашылмас,
Дүниенің шектім тарлығын.
Сасқан жерде жол тауып,
Білінуші еді нарлығың.
Осы бүгін, Бұғыбай,
Қырғыздың көрдім қорлығын,
Алатаудан аса алмай,
Қазақ жолы байланды,
Бес күн ұдай атысып,
Түгесіп келдім айламды.
Осындайда болмаса,
Көремін қашан пайданды?
Осы бүгін күн батпай,
Көрсетші қанат жайғанды.
Тау басында қырғызға
Бір тигізші найзамды.
Айналайын Бұғыбай,
Аралатшы майданды!

Бұғыбай сонда сөйлейді: –
Қысылып тұр-ау жанымыз,
Тау басына жете алмай,
Болмады, сірә, сәніміз.
Жауыңды шаншып беруге
Келмейді, Науан, әліміз.
«Жол тап» – деген сөзіңнен
Төгіле қалмас арымыз.
Көп кешікпей, Науанжан,
Ханға таман барыңыз.
Баруға көңілің тілесе,
Ханнан жарлық алыңыз.
Томағамды сыпырып,
Қамау тасқа салыңыз.

Мұны естіп Наурызбай,
Алдына барды Кененің –
Түсі суық тартқанда
Төрт қырланған жебенің,
Ажал оғы келгенде
Қорғаны болмас көбенің.
Қолына толды қырғыздың
Басы тау мен төбенің.
Рұқсат берсең, Кенеке,
Барайын соған деп едім.

Салатұғын алдыма
Бұғыбай басшы ер еді.
Әдіре қалғыр Алатау,
Асуға қиын жер еді.
Қамалын барып бұзайын,
Кенеке, жауап бер, – дейді, –
Отыз жігіт сайланып,
Қасыма менің ер, – дейді, –
Тау басына барған соң,
Ойынымды көр, – дейді.
Кене хан сонда сөйлейді: –
Дұшпаннан бітсін ар, – дейді. –
Қолдағы өңшең батырдан
Іріктеп бәрін ал, – дейді. –
Көңілің шапса, Науанжан,
Ертерек сонда бар, – дейді. –
Екі-үш жүздей кісімен
Ойынды барып сал, – дейді.

Наурызбай тағы сөйледі:
– Алладан жәрдем күтейін,
Ата-бабам жар болса,
Бір мұратқа жетейін.
Былтырғы қылған азасын
Қырғыздың бүгін етейін.
Екі-үш жүз кісі көбірек,
Онша алып, тақсыр, не етейін.
Әскерден отыз батырды
Іріктеп алып кетейін.
Тәңірі қосса, қырғызға
Бір тамаша етейін.
Қиын жерде хандарға
Болады сүйеу қарашы.
Қысылған жерде әркімнің
Тәңірім болсын панасы.
Көп кісі қаптай шабуға
Арқаның бар ма даласы?!
Аз кісіге жақсы екен
Алатаудың арасы.
– Мақұл, – дейді хан Кене
Наурызбайдың сөзіне.
Сол уақытта Науанның
Жан көрінбес көзіне.
Иесі тілек қылған соң,
Береді рұқсат өзіне.
Қайтармады меселін
Ұмтылып тұрған кезіне.
Қауырсынды, қанатты,
Таудан үлкен талапты,

Ер көңілді, қалма! – деп,
Жұртқа салды санатты.
Қалың қолдан саралап,
Алады өңкей манапты,
Ерегескен соғыста
Тастан қайтпас болатты.
Тауға қарсы түйлікті,
Сұңқардай жиып қанатты
Отыз жігіт жөнелді –
Тәмәм қолдың беглері.
Бұғыбайды басшы ғып,
Қиын жолды көргелі;
Тау басында қырғыздың
Жазасын барып бергелі;
Қамалын бұзып, жол салып
Бейітін ашып келгелі.
Жаз жайлауы сары дала,
Қыс қыстауы Қарғалы.
Наурызбай кетті бөлініп,
Тау басына барғалы;
Қамалып тұрған қырғызға
Бір бүлікті салғалы.
Кенесары бастығы,
Төменде тұрып қалғаны.
Талап етіп ұрынды
Жаңадан бір жол салғалы.
Сауысқанның аласы,
Ағынан көп қарасы.
Кене хан сонда сөйлейді
Абылай ханның баласы:
– Қол көрінбес шаң болды
Алатаудың арасы.
Қарағаштай көп қазақ,
Ханға болдың қарашы.
Ойда қоқан, қырда орыс,
Хакім болды қаласы.
Кімнен таяқ жегендей
Біздің қазақ баласы!
Алдырып жүрген дұшпанға
Ауызының аласы.
Дін мұсылман әлеумет
Бірге мінсе кемеге,
Үш алаштың баласы
Тізгінін берсе Кенеге,
Ер басына аяқтай
Тас көтерсек жебеге,
Тау басына шығатын
Жол салмасқа немене?!
Байұзақ датқа түйсініп

Бұл жауаптың тегіне,
Айтайын деп бір сөзді,
Жетіп барды көбіне.
Ханның көңілі соғады
Таудан бір жол саларға.
Бір талапқа бет қойды
Тау басына барарға,

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.